

בית כנסת שבת אחים

נווה-רסקו רמת-השרון

בית הכנסת "שבת אחים" הוא מבנה ייחודי הן מבחינת תוכנו והן מבחינת העיצוב. בית הכנסת צמח בתוך קהילה שבעיקרה הינה חילונית ובה גרעין "משוגע לדבר" של שומרי מסורת. תהליך הקמתו השתרע לאורך שנים, מסוף שנות השבעים עד שנות האלפיים. לכאורה עיצוב ביהכנ"ס הסתיים, אבל עבודת עיצוב ושיפור תכולת בית כנסת לעולם אינה מסתיימת, שכן תמיד יש מי שרוצה להנציח את יקיריו ויש מקום לתוספות מהותיות ודקורטיביות.

בחזית המבנה שבעת המינים שזורים בפסיפס מעשה ידי האומן גד אולמן. אותו מוטיב חוזר בשטיחי קיר שנארגו ע"י התושבים, ע"ג סקיצות של האומן.

מלכתחילה תוכנן המבנה לשתי קומות, כך שקומת הכניסה אמורה הייתה לתפקד כמבואה ואולם אירועים, והקומה השנייה כמשכן התפילה. בגין בעיות תב"ע לא ניתן היה לממש את בניית הקומה השנייה ולכן היה צורך לתכנן את המבנה כך, שקומת הכניסה תשמש גם כמבואה וגם כהיכל התפילה. חומר הגלם לתכנון היה מבנה מאד מסורבל; גובה מוגבל, עמודים שלא ניתן להסיר, הממוקמים במקומות "בלתי אפשריים" ושטח מצומצם.

דלתות הכניסה, המספרות את סיפורה בריאה, ע"ג זכוכית מעשה ידי האומן גרמי לנגפורד, יובילו אותנו פנימה כדי לעמוד על תהליך התכנון.

השלב הראשון של תכנון הפנים, בשנת 1984, היה מאולץ ופונקציונאלי בעיקרו. לא הייתה עדיין חשיבה למהות התוכן העיצובי. היה צורך לחלק את הקומה לתפקודים השונים; אולם תפילה לגברים, פינת תפילה לנשים, מבואה ושירותים. עיקר החשיבה התמקד בפתרונות טכניים הכרחיים שיאפשרו קיום תפילות בתנאים סבירים; היה חשוב שבית הכנסת יתפקד כדי לקבוע עובדות בשטח.

בשלב השני של התכנון, כשהמשכן הפך לעובדה קיימת ובמקביל גברו תרומות התושבים, נתפרה הקונספציה העיצובית שתלווה את הפרוייקט לאורך כל הדרך.

בד"כ, בבתי כנסת, קיר המזרח מובדל משאר חלקי היכל התפילה, בעיטורים בולטים והדגשת ארון הקודש. אני ביקשתי להבדיל את קיר המזרח גם בקו אופייני. מול עיני עמדה דמותו של משה רבנו בקבלו את לוחות הברית עטור בהילת אור נגהות, חרוץ בקרניים בזהירות היוצאות ממוקד

הראש בקווים אלכסוניים. זהו, אמרתי, אלכסון, זה הקו שיוביל את קיר המזרח. אם היקום הסטבילי, מאופיין ברציונאליות של הקווים האנכיים

והאופקיים, הרי שהעולם הבלתי מודע, המיסטי, עטור הניסים, מאופיין ע"י קווים אלכסוניים. האנכי והאופקי הוא הידוע, המובן מאליו, הקונבנציונלי, ואילו האלכסון הוא הניסים שבטבע ומעבר להם. וכך, באופן סיסטמתי, כל אלמנט שהוצב על

קיר המזרח יוצא מתוך אלכסון . הוויטראזים

בחלונות, פסי אור אלכסוניים ממראות צבעוניות, מנסים לחקות את קרני האור

מחזוין בראשית, דלתות ארון הקודש מעוטרת ע"י מעוינים בפורניר עין הציפור – אלכסון סגור ואפילו חיפוי העץ על קיר המזרח מונח באלכסון. לעומת זאת, האלמנטים המופיעים במכלול החלל, מודגשים בקווים אופקיים ואנכיים באופן בולט. המוטיב המרובע, היציב מופיע על דלת הכניסה, במחיצות השונות המפרידות בין האזורים השונים, וכן על תקרת המבואה המחופה עץ בקווים אופקיים ישרים ומודגשים, ואפילו בתקרת לבני הזכוכית הערוכות ריבועים סדורים ומובנים. רק בבמת התפילה, הבנויה מקווים ישרים, יש אלמנטים שזורים עם אלכסון במנורות, המעוצבות מעשה ידי אמן "טיפני", ומרמזים על הקשר בין הדוכן לקיר המזרח.

ובדיוק מן העבר השני, נמצאת כיפת התאורה, בהמשך למבואה ומחדירה פסי אור.

בבחירת החומרים לא הייתה חשיבה ממוקדת חומר, בבחינת מהות החומר. החומר מייצג את הגשמיות והקו את הרוח, אלא אם כן מתייחסים לחומר בבחינת התכן. לא ראיתי צורך להפריד בין החומרים הבונים את קיר המזרח, דהיינו הכח העליון, לחומרים הבונים את היקום; נהפוך הוא, החומרים הם הקשר בין היקום להשגחה. החומרים הם אותם חומרים, השימוש, כלומר הקומפוזיציה, שונה.

זה נשמע יומרני ופילוסופי, אך תיווכחו, שאם מתייחסים לזיקה שבין האלמנטים וכיצד הם מתחברים בחלל – זה פשוט. המראה הכללי של בית הכנסת, משרה אווירה מאד ביתית ואינטימית ויחד עם זאת ישנה הדרת כבוד. הקפדנות בשמירה על הקווים האופקיים והאנכיים בחלל, משרה אווירה של רוגע ומנגד, הקומפוזיציה באלכסון תורמת את המתח והיראה בכיוון קיר המזרח. זה לא עוד בית-כנסת, זה בית כנסת אחר; בלי קימורים ובלו קשתות – הייתי מגדירה אותו כבית כנסת ישראלי-קהילתי. יחד עם זאת, אלמנטים טיפוסיים של בתי כנסת נטועים בחלל; הפרוכת, דוכן התפילה, דרגשי המתפללים, מנורת התמיד וכמובן ספרי התורה.

תשומת לב מיוחדת הוסבה לעמוד התורמים. הווייתו של בית הכנסת היא בבחינת "יש מאין". מאבן הפינה, דרך הקונסטרוקציה והמעטפת אל הפרטים והעיטורים – הכל נעשה ע"י מימון התורמים. (חלקן של הרשויות היה מזערי ביותר). לכן עמוד הזכוכית המוקדש לתורמים, הוא בעצמו אלמנט פיסולי/ייחודי, המדגיש את השיתוף והכבוד ההדדי בין התושבים לתורמים.